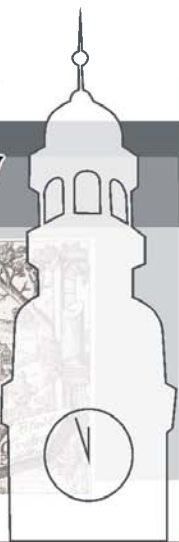

BULLETIN No 157/2 - 2008

Společnosti přátel historie města Chrastavy

Škola – okrasa našeho náměstí

Nově opravená školní budova na náměstí září a láká každého, kdo navštíví naše město. Kdo má možnost nahlédnout dovnitř, pochopí, že nejde pouze o novou omítku, ale že rekonstrukce znamená, že došlo k rozsáhlým změnám např. v půdních prostorách, které budou v budoucnu nesrovnatelně lépe využívány než dosud.

Zahájení provozu v rekonstruované školní budově nás vede k zamyšlení nad historií školství v Chrastavě. Nejstarší škola ze 16. století byla dřevěná a pouze přízemní. Do školy chodily tehdy pouze děti ze zámožnějších rodin. Učitelé platili rodiče buď penězi nebo ještě častěji naturáliemi, např. máslem, vejci, bochníky chleba atd. Kde tato nejstarší školní budova stávala, přesně nevíme, pravděpodobně však v místech bývalého SEPPU.

Zato se zachovaly zprávy o pozdější, již kamenné školní budově, která dosud stojí. Dnes je to obytný dům pod kostelem a nad vchodem se dodnes zachoval vytesaný letopočet 1788. Původně byla jednopatrová, byl v ní byt pro učitele a tři třídy. Ty však byly přeplněné žáky. Ve třídě bývalo přes osmdesát dětí.

Později bylo přistaveno další patro. Když byla v roce 1869 v Rakousku – Uhersku zavedena povinná školní docházka, počet žáků v učebnách se ještě podstatně zvýšil. Dnes se nám ani nechce věřit, že bývalo v jedné třídě až 130 dětí. Sedávaly v dlouhých lavicích po šestnácti žácích. Učitelé pomáhali udržet kázeň dva pomocníci a rákoska se ani na chvíli nezastavila.

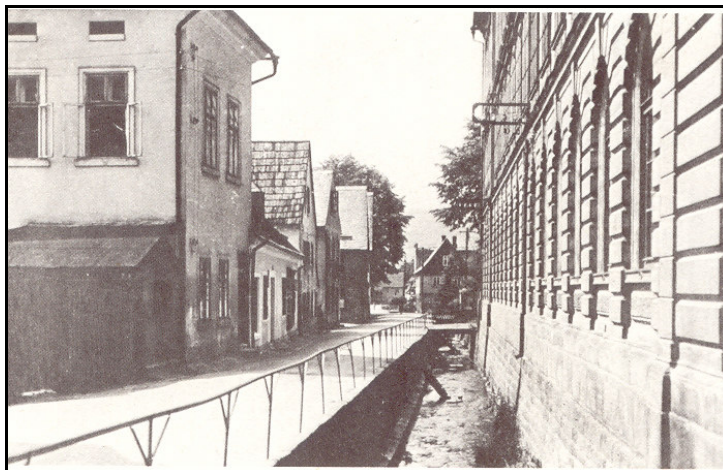
Protože situace byla již dále neudržitelná a zákon o docházce musel být splněn, byla v letech 1880 – 81 na rohu náměstí postavena mohutná, zbrusu nová školní budova. Byla vybudována v rekordním čase za jeden rok a čtyři měsíce, a to bez jeřábů a další stavební techniky. Stavbaři nosili cihly v nůších do vyšších poschodí. Velkou překážkou jistě bylo, že těsně vedle školy tekla Jílový potok. Teče tam dodnes, ale od roku 1929 je překryt betonovým chodníkem.

V roce 1897 začala výuka v další školní budově, a to za kostelem. Jak bylo tehdy ve městech zvykem, škola na náměstí se stala dívčí školou, zatímco za kostelem se nacházela škola chlapecká.

Rekonstrukce, která se chýlí ke konci, je vlastně první stavební úpravou od vzniku této školní budovy. Sloužila tedy víc než 125 let.

A na závěr zajímavé srovnání: V těch letech 1880-81 s vykopáním základů a přeložením koryta Jílového potoka a bez jakékoli techniky celá stavba trvala 1 rok a čtyři měsíce. Rekonstrukce s použitím moderní techniky trvala – stejně dlouho!

PhDr. František Vydra

Neobvyklý záběr školy na náměstí (pravá část fotografie) z Turpišovy ulice. Protékající Jílový potok byl v roce 1929 zakryt, levá část zástavby byla zbourána a na jejím místě byly vystavěny činžovní domy

Další přírůstek v oblasti regionální historie

Pracovník Státního okresního archivu v Liberci pan Jiří Bock vydal nedávno novou publikaci s názvem **FRANTIŠKOV (1657 – 2007)**. Tato nová kniha vyšla jako další z dlouhé řady příspěvků k historii města Liberce. Kniha má 56 stran a je v ní 70 černobílých i barevných fotografií.

V době německé kolonizace ve 14. století vznikla obec Růžodol (Rosenthal), jejíž katastr sahal od Machnína až po Rochlice. Dlouho byla pouze řídce osídlena, byly zde lesy a neobděláná pole.

Později tu vzniklo několik samostatných vesnic, jako např. Horní Růžodol, Janův Důl a Františkov (Franzendorf).

Nová obec dostala své jméno podle tehdejšího majitele libereckého panství Františka Ferdinanda Gallase. V roce 1757 došlo na území Františkova k velké bitvě v tak zvané sedmileté válce. Bojovali zde proti sobě Rakušané a Prusové.

Také v období napoleonských válek tu Francouzi a Poláci napáchali mnoho škod.

Velké změny přineslo obci 19. století. Obec se rozrůstala, hlavní obživou místních obyvatel bylo zemědělství a domácí tkaní látek. Ve 40. letech 19. století se začaly stavět první továrny, především textilní. V roce 1850 žilo ve Františkově 562 obyvatel a stálo tu 67 domů.

Zrušení roboty a nové obecní zřízení (1848 – 50) znamenalo velký pokrok.

V roce 1869 bylo z 921 obyvatel pouze 25 Čechů, při sčítání v roce 1880 počet Čechů stoupl na 107.

Na přelomu 19. a 20. století začal Františkov stavebně splývat s Janovým Dolem a částí Horního Růžodolu.

Ve vsi byl poměrně velký počet hostinců (U města Benátek, Velká Vídeň, U města Drážďan, Hlavní nádraží a další). Konaly se zde nejen taneční zábavy, ale i zasedání obecního zastupitelstva a volební akce.

V 80. letech 19. století bylo založeno dvanáct spolků, v nichž se sdružovalo mnoho občanů, výhradně mužů (pěvecký, hasičský, tělovýchovný, válečných veteránů atd.).

Na fronty 1. světové války odešlo 630 františkovských mužů.

Po vzniku ČSR v roce 1918 se většina obyvatel nechtěla smířit s českou nadvládou. Starosty obce ve 20. a 30. letech byli Josef Prade, Eduard Habel a Josef Patzak.

Českou menšinu tvořilo roce 1910 - 287 osob, po roce 1918 tento počet značně vzrostl (v roce 1930 jich bylo již 566). V roce 1920 byla otevřena trojtřídní česká menšinová škola.

Byl zde velký počet živností, několik obchodů, mezi nimi také prodejna Dělnického konzumního družstva. Hospodářská krize postihlo mnoho lidí, nezaměstnanost byla vysoká.

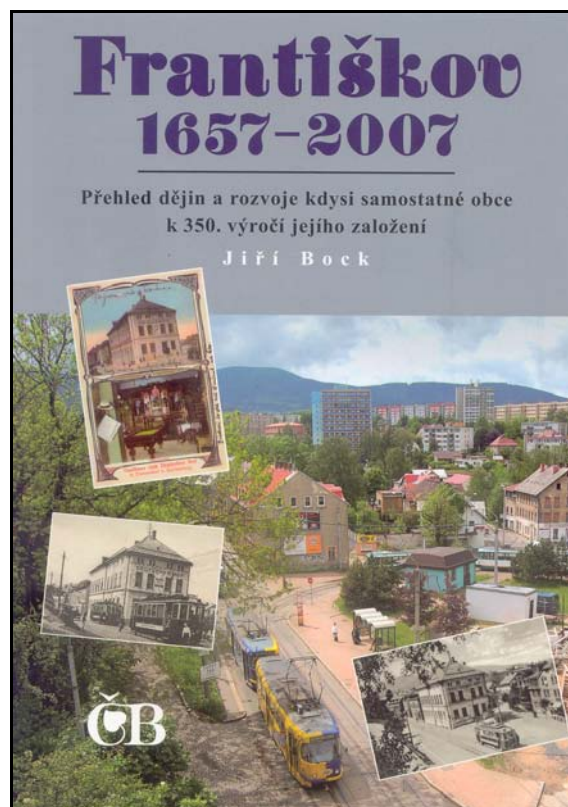
V roce 1932 byl ve Františkově založen Sokol, který tu plnil nejen tělovýchovnou, ale i vlasteneckou funkci. Ve 2. polovině 30. let mezi německými obyvateli získala mnoho hlasů Henleinova Sudetoněmecká strana.

Po Mnichovu musela většina Čechů odejít urychleně do vnitrozemí. Mnozí se sem krátce po skončení 2. světové války opět vrátili. I zde proběhl odsun Němců a počet obyvatel se velmi snížil. Přicházeli sem lidé ze všech částí tehdejší ČSR. Byl obnoven průmysl a liberecká čtvrť postupně oživala. V letech 1951 – 53 zde byl vězněn tehdejší arcibiskup Josef Beran.

V 70. letech došlo k modernizaci bytové výstavby a Františkov měl v té době velmi moderní sídliště, kde žili většinou zaměstnanci Uranových dolů s rodinami. Byl zde zřízen první školní bazén v Liberci.

Původní starou zástavbu dnes připomínají většinou jen staré pohlednice. Františkov v současné době patří k libereckým čtvrtím, kde mohou obyvatelé žít moderním způsobem života.

František VYDRA

PRAŽSKÁ VÝSTAVA O VALDŠTEJNOVI

Společnost přátel historie města Chrastavy chystá na sobotu

9. února 2008 zájezd do Prahy na výstavu

ALBRECHT Z VALDŠTEJNA A JEHO DOBA.

Zájemci se mohou hlásit v městském infocentru (muzeu)

u sl. Záhorové nebo p. Šulce.

V případě, že bude přihlášen pouze malý počet zájemců, jelo by se autobusem Student Agency. Bude-li zájemců dostatek, objednáme vlastní autobus. Cena zájezdu by byla asi **200,-Kč** (bez ceny vstupenky,)

Neváhejte a přihlaste se co nejdříve !!!

Z činnosti SPHMCH v uplynulém roce

V minulém čísle Bulletinu proběhla krátká informace z prosincové schůzky SPHMCH, konané dne 11.12.2007. Ráda bych ji nyní doplnila o další akce.

Členové SPHMCH se sešli celkem 6 krát. Byly uspořádány čtyři zájezdy pro veřejnost, prohlídka zdejšího kostela, vycházka po staré Chrastavě, soutěž pro děti ve znalostech historie.

První akcí byl výlet 8.4.2007 o Velikonoční neděli do Budyšína, spojený s prohlídkou města a jeho zajímavostí – vodárenské věže, Lužicko – srbského domu a průvodem velikonočních jezdců. Jelo se vlakem a účastníci se ho jak členové, tak i několik ostatních zájemců.

Další zajímavou akcí, ve které bychom chtěli pokračovat i letos, byla vycházka po staré Chrastavě. Byla uspořádána 29.5.2007 a provázela pan L. Dlouhý. Překvapila nás nečekaná účast ze strany veřejnosti.

Výlet 18.8.2007 na Lounsko byl velice krásný a program byl bohatý. Třebíz – skanzen, Panenský Týnec a nedostavěný kostel, město Louny, Muzeum českého venkova v Peruci, Oldřichův dub, Boženina studánka a Galerie E. Filly.

Pro veřejnost se 4.9.2007 konala prohlídka zdejšího kostela, kterou připravili manželé Smolovi. Setkala se s velkým ohlasem, rovněž účast ze strany veřejnosti byla hojná. Záříjový zájezd na Zahradu Čech – 20.9.2007 se rovněž vydařil. Cestou jsme si prohlédli Víseckou rychtu – nejstarší roubené stavení v severních Čechách, město Litoměřice a samozřejmě vlastní výstavu.

Zájezd na Šluknovsko 13.10.2007 byl rovněž velmi zdařilý. Prohlídka Štoly a Křížové hory v Jiřetíně pod Jedlovou, Lorety v Rumburku, rozhledny Dymník a Baziliky ve Filipově. Zajímavá byla i večerní prohlídka Krásné Lípy. V prosinci byla uspořádána soutěž pro žáky 3. a 4. tříd s historickou tematikou „Co víš o našem městě“.

V příštím roce chceme uspořádat několik zájezdů pro veřejnost s cílem poznávání zajímavých míst v okolí, pokračovat ve vycházkách po staré Chrastavě. Pro velký zájem chceme uspořádat pro veřejnost znovu prohlídku kostela, jednu nebo dvě přednášky s historickou tematikou, soutěž pro děti ve znalostech o našem městě, podílet se na propagaci města jak v okolí – spolupráce se spolkem v Jablonném, tak i v partnerském městě v Polsku.

SPHMCH vede jednak kroniku činnosti, ale také fotodokumentaci z proběhlých akcí.

Nemyslím si, že by Společnost potřebovala nějaký nový impuls – viz. Bulletin č. 156. Spíše bych uvítala, kdyby se více členů aktivněji zapojovalo při přípravě a organizaci akcí.

Na závěr bych ráda poděkovala panu Šimkovi za organizaci zájezdů, panu Dlouhému za přípravu vycházek po Chrastavě, paní Zahurancové za zhotovení fotodokumentace ze všech proběhlých akcí a také za perfektní PF pro členy, pánům Šulcovi a Vydrovi za pomoc při organizaci, panu Sedlickému za přípravu zájezdu na Šluknovsko, manželům Smolovým za uspořádání prohlídky kostela.

Všem čtenářům přeji úspěšný rok 2008 a těším se na setkání při akcích pořádaných SPHMCH.

Za SPHMCH Jaroslava Špaková

Soutěž pro děti ve znalostech historie

SPHMCH uspořádala soutěž pro žáky 3. a 4. tříd ve znalostech místní historie. Proběhla pod názvem „Co víš o našem městě“ v Městském muzeu 4.12.2007 pod vedením p. Špakové za asistence paní učitelky Hrdličkové. Do soutěže se zapojilo devatenáct žáků a ve dvojicích plnili zadané úkoly. Skládali puzzle, řešili písemně dva testy z historie, odpovídali ústně na otázky.

Za správnou odpověď následovala sladká odměna. Nikdo neodešel s prázdnou a ceny byly vskutku královské. Na třetím místě se umístila dvojice dívek – Markéta Peřinová a Jana Stavínohová, druzí skončili chlapci – Pavel Drbohlav a Martin Kaprál. Za nejlepší znalosti 1. místo obsadil Michal Jahelka. Dětem se soutěžní odpoledne líbilo a už se těší na další pokračování.

J. Špaková

Navštivte zajímavou výstavu

V pátek 11. ledna 2008 se v prostorách městského infocentra a muzea konala vernisáž výstavy, která až do poloviny února tohoto roku bude seznamovat návštěvníky s polským městem LWÓWEK ŚLASKI, se kterým byla loni v červnu podepsána partnerská smlouva.

Tato nová výstava stojí opravdu za zhlédnutí. Na velkoplošných fotografiích se můžeme seznámit s historickými budovami v centru města (radnice). Jsou zde k vidění zápisy ze starých kronik (kopie), psané ovšem německy, neboť podobně jako u nás v Sudetech měli i tam po staletí hlavní slovo Němci a město mělo tehdy německý název Löwenberg, tedy „Lví hora“.

Součástí vernisáže byl i projev obou starostů partnerských měst. Velkou pozornost vzbudila skupina mladíků, oblečených do dlouhých červených pláštíků a černých kožených klobouků. Byli to členové spolku, který se nazývá POSZUKIWACZI SKARBÓW, což se dá přeložit jako „hledáči pokladů“. A těch pokladů je v okolí města Lwówek Ślaski mnoho. Jsou to především polodrahokamy zvané acháty, které známe dobře i my z našeho Českého ráje.

Každoročně se ve městě Lwówek koná velká slavnost zvaná **Lwówieckie lato agatowe**. Městem prochází pestrý průvod, hrají apely a koná se spousta dalších kulturních akcí.

Městem protéká řeka Bobr (zřejmě tu v minulosti žilo mnoho těchto zvířat) a v jejích přítocích se po staletí rýžovalo zlato. Na výstavě si můžeme prohlédnout ošatku s říčním pískem, v němž bychom při troše trpělivosti našli malá zrníčka ryzího zlata. Je zde vystavena také sváteční hornická uniforma. Uhlí se tu však nikdy nedobývalo, těží se tu sádra.

Ve městě Lwówek se nachází jeden z nejstarších polských pivovarů (browar), jeden z exponátů je skutečný pivní sud. Uvidíme tu i desítky pestrých nálepek různých druhů piva, které se ve zdejším pivovaru vyráběly či dosud vyrábějí.

Najdeme tu spoustu prospektů (i v češtině) a fotografií, které ukazují například, jak bylo město zničeno na samém konci druhé světové války.

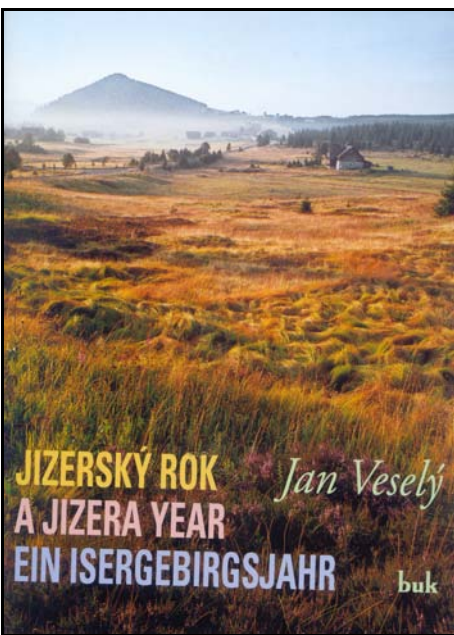
Na podzim, zřejmě v září a v říjnu, chceme ve Lwówku uspořádat podobnou výstavu o Chrastavě. Již nyní se zamýšlíme nad tím, jak naše město v polském prostředí reprezentovat.

Nezapomeňte a nenechte si výstavu o polském partnerském městě Lwówku ujít.

- vy -

Obrazová publikace Jana Veselého: Jizerský rok

Za ta dlouhá léta, co žijeme tady, na severu Čech, si každý z nás vytvořil ke svému okolí blízký vztah, a to především k Jizerským horám. Jejich modravou siluetu vidíme na obzoru i od nás, z Chrastavy, nejlépe však z osady Vysoká. Tam je místo, odkud se nám otvírá úchvatný panoramatický pohled na velkolepý Ještědský hřeben a Lužické hory a severním směrem zahlédneme i zalesněné vrchole Jizerských hor.

Před mnoha lety vyvolala senzaci krásná Ginzelova fotografická publikace s názvem "Jizerské ticho... Velké množství nádherných snímků z této oblasti pořídil také známý jablonecký fotograf Siegfried Weiss (kniha „Moje Jizerky“).

S velkým nadšením přijaly tisíce čtenářů objevnou "Knihu o Jizerských horách" Milošlava Nevrlého, v níž se dočetli nejen o rozmanitých přírodních zajímavostech, ale našli v ní i spoustu historických, málo známých faktů. Celý náklad byl tehdy brzy vyprodán a tato kniha se dočkala i druhého a třetího vydání.

Pro někoho Jizerky znamenají zasněžené bílé pláně a svist lyží, ojínné stromy, jiní sem přicházejí v létě či na podzim. Někdo tu vyhledává pomníčky, svědky dávných tragických událostí, jiní se obdivují bizarním skalním útvarům.

Na předvánočním trhu 2007 se objevila zbrusu nová obrazová publikace **Jana Veselého** s názvem **JIZERSKÝ ROK**. Autor tohoto pozoruhodného díla je původním povoláním elektrotechnik a je tedy fotograf – amatér. Má však mimořádně citlivé oko a vytříbený vkus pro přírodní krásy. Jeho jméno není zatím širší veřejnosti známo. Na obálce knihy poměrně velkého formátu vidíme nám všem dobře známý kužel hory Bukovec nad osadou Jizerka v mlžném oparu podzimní krajiny.

Kniha obsahuje 269 stran a mimořádně působivé záběry jsou doprovázeny trojjazyčným, česko-anglicko-německým textem.

Snímky v této nejnovější publikaci s jizerskohorskou tematikou předčí zcela určitě naše očekávání. Jan Veselý zachytil lesní zátiší, zurčící horské potoky, skály nevšedních tvarů, rozsáhlá rašeliniště i kvetoucí horské louky s osobitou květenou. Nejdeme tu i alej vedoucí z Albrechtic k zaniklé osadě Vysoký, trosku gotického kostelíka v Jindřichovicích, známou

rozhlednu Štěpánka i kovovou moderní konstrukci rozhledny na Smrku.

Nikdo z nás, kteří budeme jednou listovat v této skvostné publikaci, nemá ani tušení, kolik času a trpělivosti autor potřeboval, než zachytil motivy jizerskohorské krajiny tak, jak si představoval. Na mnoha záběrech vidíme lesnatou krajinu v mlžném oparu (zdá se, že je to autorův oblíbený motiv), což vyvolává dojem jakéhosi tajemna.

V té již dost dlouhé řadě publikací s jizerskohorskou tematikou zaujímá nová kniha Jana Veselého určitě jedno z předních míst, ne-li přímo vůbec první.

Tato barevná fotografická publikace je sice poněkud dražší, zato však je velmi vhodná jako dárek pro vaše bližní a přátele.

F. Vydra

Textilní tradice přes hranice států (úvod)

Území, zvané dnes Trojmezí nebo Trojmezí (něm. Dreiländereck), má vlastně společnou minulost. Bez ohledu na dnešní státní hranice nacházíme v tomto kraji mnoho společného.

Vysvětlení není nikterak obtížné, protože celá tato oblast – tedy česká, německá i polská – byla po několik staletí osídlena německým obyvatelstvem. A tak není divu, že např. tzv. podstávkové domy nacházíme na Liberecku, v okolí Žitavy i poblíž dnešní polské Lubaně.

Mnozí z čtenářů BULLETINU vědí, že Liberecko bývalo v době Rakouska – Uherska nejprůmyslovější oblastí celé monarchie. Textilní továrny tu byly vybudovány již v 19. století nestály pouze ve velkých městech, ale leckdy byly postaveny i na venkově. Tradice textilní výroby na severu Čech se rozšířila také na Žitavsko a do okolí Lubaně. Hranice tehdy nebyly vážnou překážkou a společný jazyk situaci ještě ulehčoval. Vždyť i dělníci, kteří sem migrovali za prací, vystačili v celé této oblasti s němčinou.

.....Dokončení příště

	BULLETIN Společnosti přátel historie města Chrastavy	No 157 / 2 - 2008
Vydává Společnost přátel historie města Chrastavy Připravil: PhDr. F. Vydra, J. Špaková	Sazba, tisk a distribuce je zajišťována prostřednictvím Chrastavských listů – zpravodaje MĚŮ Chrastava.	